

Keskustelua matkailualan koulutuksen leikkaus-suunnitelmista

Yliopistot ja ammattikorkeakoulut matkailun koulutuksessa, tutkimuksessa ja kehittämisessä

Antti Honkanen

Matkailualan opetus- ja tutkimuslaitos, Itä-Suomen yliopisto

Suomen koulutuspoliittisena ongelmaksi on jo pitkään koettu korkeakoulutarjonnan ylitarjonta. Tämä on seurausta paitsi uusista korkeakouluista ja sisäänoton kasvusta, myös korkeakoulutuksen laajentumisesta yhä uusille aloille. Matkailualalla korkeakoulutus on suhteellisen nuori ilmiö.

Matkailualan koulutus Suomessa

Matkailualan korkeakoulutusta on Suomessa ollut 1990-luvulta alkaen. Silloin aloitaneisiin ammattikorkeakouluihin perustettiin restonomiohjelmiä, joskin monella niistä oli historia opistotyypin koulutuksena. Myös yliopistoissa on pystynyt opiskelemaan matkailua 1990-luvulta lähtien Lapin yliopistossa pääaineena ja Itä-Suomen yliopiston (aiemmin Joensuun yliopisto) ylläpitämässä Matkailualan verkostoyliopistossa (MAVY) sivuaineena. Toisin kuin monessa muussa maassa, Suomessa matkailualan maisterikoulutus ei levinnyt, joskin matkailuun liittyviä opintojaksoja järjestetään useassa yliopistossa. Matkailualan korkeakoulutus on ollut varsin suosittua, mutta työllistymisen omaa alaa vastaaviin tehtäviin epäillään olevan heikkoa ja korkeakoulujen profilit on koettu epäselviksi.

Opetusministeriön edellisen rakenteellisen kehittämissuunnitelman mukaan korkeakoulutuksessa matkailualan koulutuksen päävastuu on ammattikorkeakouluilla, joita yliopistot tukevat tutkimustoiminnallaan. Erikseen mainitaan Lapin yliopisto ja Joensuun yliopisto (nykyinen Itä-Suomen yliopisto). Jotta matkailun tutkimustoiminta olisi mahdollista, myös yliopistojen on tarjottava vähintään matkailun kursseja. Suomalaisen duaalimallin mukaisesti ammattikorkeakoulut eivät kouluta tutkijoita, vaan asiantuntijoita. Ammattikorkeakoulujen opettajat ovat pääosin yliopistojen kouluttamia; esimerkiksi yliopettajilta vaadittavaa ylempää korkeakoulututkintoa ei ole mahdollista hankkia ammattikorkeakouluista. Työnjaon yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välillä voi ymmärtää niin, että yliopistot vastaavat korkeimmasta opetuksesta ja uusiin avauksiin tähtäävästä tutkimustoiminnasta, kun taas ammattikorkeakoulut kantavat suuremman vastuun aluekehityksestä.

Matkailun kehittäminen

Matkailun kehittämistoiminta on kasvanut voimakkaasti. Osaamiskeskusohjelmassa toimii matkailun ja elämystuotannon klusteri, TEKESillä on käynnissä vapaa-ajan ohjelma ja KOKO-ohjelman ympärille on koottu matkailuverkosto. Matkailun kehittäminen onkin koettu tärkeäksi useilla tasoilla ja ympäri Suomen. Yliopistot ja ammattikorkeakoulut ovat molemmat osallistuneet aktiivisesti kehittämistöimiin sekä erikseen että yhdessä. Ammattikorkeakouluilla on ollut oman tutkimus- ja kehittämistoiminnan lisäksi merkittävä osuus hyvien käytäntöjen levittäjänä. Matkailuelinkeinossa toimii erityisen paljon pien- ja mikroyrityksiä, jolloin kehittämisvastuu on ollut muita elinkeinoja enemmän julkisilla toimijoilla.

OKM:n koulutuspaikkojen leikkaussuunnitelmat

Yliopistoissa rakenteellinen kehittäminen on jo käynnistynyt, joskaan ne eivät ole koskeneet matkailualaa kuin välillisesti. Nyt esitetyn mukaisesti matkailualan yliopistokoulutusta oltaisiin leikkaamassa noin 10 prosenttia, mikä kohdistuu Lapin yliopistoon (OKM 2011). MAVY:n opiskelijoita ei ole huomioitu suunnitelmassa, koska kyse on sivuaineesta. MAVY on teettänyt tutkimuksen omien opiskelijoidensa sijoittumisesta työelämään. Tutkimuksen mukaan ensimmäinen tutkinnon jälkeinen työpaikka oli 40 prosentilla vastanneista matkailualalla. Huomioiden, että kyse on sivuaineesta, matkailualan töihin sijoittuneiden osuutta voidaan pitää korkeana. Elinkeinossa on siis erityistä kysyntää matkailualan yliopistollisen koulutuksen saaneille.

Ammattikorkeakouluihin leikkauspaineet kohdistuvat huomattavasti voimakkaammin. Useassa raportissa on aiemmin todettu vähennystarve, jonka määrä on vaihdellut 6 prosentista peräti 60 prosenttiin (esim. Havas & al. 2006; Hankijoki & al. 2009). Opetus- ja Kulttuuriministeriön esitys (OKM 2011) restonomikoulutuksen aloituspaikkojen 36 prosentin vähentämisestä noudattaa pitkälti aiempaa Opetusministeriön kolme vuotta sitten tekemää esitystä (OPM 2008). Yllätyksenä monelle tuli kuitenkin esityksen alueelliset painotukset.

Nyt suunnitellun leikkausmallin toteuttaminen jättää isoja aukkoja alueelliseen kehittämistoimintaan. Yliopistot osallistuvat omalta osaltaan myös alueelliseen kehitystyöhön, mutta yliopistolain mukaisesti ja yliopistouudistuksen henkeä noudattaen keskiössä pitäisi olla kansainvälisen tason tutkimus, jonka saavuttaminen edellyttää tiukkaa profilointia tutkimusaiheissa.

Tätä suuntausta tukee myös syksyllä 2011 esitelty yliopistojen uusi tulosohjauksmalli, joka korostaa aiempaan verrattuna kansainvälisen julkaisutoiminnan roolia merkittävästi. Ammattikorkeakouluille on annettu tehtäväksi työelämää ja aluekehitystä tukeva ja alueen elinkeinorakenteen huomion ottava soveltava tutkimus- ja kehitystyö. Jatkossa jälkimmäistä on tarjolla vain osassa maata, mikäli leikkaukset toteutetaan esityksen mukaisesti. Jos ammattikorkeakoulut eivät tee matkailun soveltavaa tutkimus- ja kehitystyötä omalla toiminta-alueellaan, kuka sitä tulevaisuudessa tekee?

Kirjallisuus

- Hanhijoki, I., Katajisto, J., Kimari, M. & Savioja, H. (2009). Koulutus ja työvoiman kysyntä 2020. Tulevaisuuden työpaikat – osaajia tarvitaan. Helsinki, Opetushallitus.
- Havas, K., Jaakonaho, K., Rantanen, P. & Sievers, K. (2006). Matka2020: Matkailukoulutuksen määrällinen ja laadullinen ennakointi. Helsinki, HAAGA Tutkimuksia 2.
- OKM (2011) Koulutus ja tutkimus vuosina 2011–2016. Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma. luonnos. Helsinki, Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- OPM (2008). Korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen suuntaviivat vuosille 2008–2011. Muistio. Helsinki, Opetusministeriö.
- OPM (2008). Koulutus ja tutkimus 2007–2012. Kehittämissuunnitelma. Helsinki, Opetusministeriö 9.